

Καὶ ἀνέπνευσέ σκυρτώσα τὸν ἀέρα τῆς Μεσογείου.

— Ὡ! εἶπε, πόσον μὲ ὠφελεῖ αὐτός ὁ ἀήρ. Δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν;

Τότε καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ αἱ παρειαὶ τῆς ἐξήφθησαν ὡς ἐν καιρῷ τῶν λαμπροτέρων ἡμερῶν τῆς. Αἱ ἀκτῖνες τῆς σελήνης, ἀνατελούσης τὴν ὥραν ἐκείνην, ἔπεσον ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγάλματος.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς κατελήφθη ἀπὸ βαθεῖαν ἐκστασιν ὁ δὲ Ἀρθούρ καὶ ἡ μήτηρ του ἐδόλεπον αὐτὴν σιωπῶντες, καὶ μὴ τολμώντες καὶ νὰ ρίψωσι πρὸς ἀλλήλους τὸ βλέμμα.

Αἰφνης ἶδον τὴν ἀσθενῆ ἀνεγειρομένην τὰ μέλη της ὅλα ἐτρεμον.

— Ἀκούετε! εἶπεν ἐντόνως· δὲν ἀκούετε; Μήπως ὄνειρεύομαι;

Καὶ τῶντι ψιθυρισμὸς τις ἀσυνήθης διατάρασσε τὴν γαλήνην τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὁ Ἀρθούρ ἤκουε τὰ ἐξῆς ἐπαναλαμβάνόμενα ἀραβιστὶ εἰς τὸν παρακείμενον θάλαμον.

— Ὁ θεὸς εἶναι θεός, καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ. Δεῦτε προσκυνήσωμεν ἀμφοτέρους!

Αἱ φωναὶ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ τὴν προσευχὴν.

Ἡ Σιδιὰ ἤκουεν ἐν ἐκστάσει. Ἀνεμνήσθη ὅλου τοῦ παρελθόντος, καὶ τὰ χεῖλη της ἐπανελάμβανον τὰς λέξεις αἰτίνες προσέβαλλον τὰς ἀκοάς της.

Ἡ συγείνησις αὐτὴ κατέβαλε τὴν ταλαίπωρον νέαν· διότι πρὶν ἢ τελειώσῃ ἡ ἀραβικὴ προσευχὴ, ἔπεσεν ἀνίσθητος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν φίλων της.

Ἄς μεταβῶμεν ἐν τοσούτῳ εἰς τὸν θάλαμον τῶν πιστῶν. Ἡ ἐσπερινὴ προσευχὴ ἐτελειώσεν. Οἱ Ἀραβες, γονυπετεῖς, ἀσπάζονται τὴν γῆν· ἔπειτα δὲ, ἀνεγερθέντες ὅλοι συνάμα, πλύνονται. Μετὰ δὲ ταῦτα, καθήσαντες κυκλωτέρως ἐπὶ προσκεφαλαίων, ἐκμυζῶσι τὰς μακρὰς καπνοσύρυγγάς των, ἐνῷ εἰς τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν ὑπηρετῶν, ἐτοιμάζει καφέν. Μετ' ὀλίγον ἄλλος τις ὑπηρέτης ἐλθὼν ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν σείκ τὸν φοροῦντα βουρνούζιον, εὐρισκομένην πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ὁ σείκ ἀνέγνωσεν αὐτὴν ταχύτατα, καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐξωγραφήθη βαθεῖα θλίψις· ἔπειτα δὲ στραφεὶς πρὸς τοὺς συντρόφους του,

— Δὲν εἶναι, εἶπε στενάξας, ἐδῶ αὐτὴ. « Ἐλα εἰς τοὺς Παρισίους », μὲ γράφει ὁ Βεν-Ἀμέρ. Ὑγιαίνεται λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἀναχωρῶ ἀμέσως εἰς Παρισίους, ὅπου θὰ σὰς περιμένω.

Εἶπε καὶ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ κανεὶς τῶν συντρόφων του, χωρὶς ἡ φωνὴ τοῦ συγγενικοῦ αἵματος νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν· « Μὴ φεύγῃς! ἡ κόρη τὴν ὁποίαν ζητεῖς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἶναι ἐδῶ, πλησίον σου, εἰς τὸν παρακείμενον τοῦτον θάλαμον. »

Διότι τῶντι ὁ Ἀραφὶ ἐκεῖνος ἦτο ὁ Βεν Ἀβδὰλ λὰ σείκ τοῦ Βιζάν, καὶ πατὴρ τῆς Σιδιᾶς.

Ὁ ἀκέφαλος ἄνθρωπος τὸν ὅποιον εἶχεν ἐκλάβει ἀντὶ τοῦ πατρὸς της ἦτο σείκ ἄλλης φυλῆς.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Παθολογικῆς καὶ γενικῆς Ἀνατομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος

Κυρίου Θ. Ἀφεντούλη.

—ο—

Κύριοι!

Τί ἐστὶν Ἀνατομία, ἀναμφιβόλως πάντες γνωρίζετε καὶ εἶναι περιττὸν νὰ εἰπωμέν τι περὶ τούτου ἐνταῦθα· γνωρίζετε δηλαδὴ, ὅτι Ἀνατομίαν ἀποκαλοῦσι τὴν ἐπιστήμην, ἥτις διδάσκει ἡμᾶς ἐκ τίνων καὶ ὁποίων μορίων σύγκειται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ πῶς ποτε συναρμολογοῦνται τὰ διάφορα ἐκεῖνα μέρη, ὅπως ἀποτελέσωσιν αὐτό.

Τῷ ὄντι, κύριοι! ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ἀνθρώπινον, ὡς καὶ πᾶν ἐμφυχον σῶμα, βλέπομεν, ὅτι σύγκειται ἐξ ὁμάδος τινὸς ὀργάνων ἢ μελῶν καὶ ὅτι παριστάνει ἄλυσιν τινα, συγκεκλιμένην ἐκ κρίκων πολυαριθμῶν, συνδεομένων μὲν μετ' ἀλλήλων μηχανικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ μυστηριώδους τινὸς καὶ ἀοράτου δυνάμεως συγκρατουμένων εἰς ἓν ὅλον αὐτεξουσίως ἐνεργοῦν καὶ ὑπάρχον. Τὴν δύναμιν ταύτην, ἥτις ὑποβάλλει καὶ διατηρεῖ τὰς ἐνεργείας τοῦ σώματος καὶ καθίστησιν αὐτὸ ζῶν, ἀποκαλοῦσιν οἱ Φυσιολόγοι ζωτικὴν δύναμιν, ἀποδιδομένην εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ οὐσίαν, τὴν ψυχὴν. Ἐργὸν δ' ἡμῶν ἐπὶ τῶν μελλουσῶν διατριβῶν δὲν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν ὁποία τις ἡ μυστηριώδης αὕτη καὶ ἀνεξιχνίαστος δύναμις καὶ πῶς ποτε ἐνεργεῖ, ἀλλὰ θέλομεν περιορισθῆ νὰ ἐρευνήσωμεν τὸ σῶμα ἀπεστερημένον αὐτῆς.

Σύγκειται λοιπὸν, ὡς ἐρρέθη, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐκ πληθύος ὀργάνων· ἕκαστον δ' αὐτῶν πάλιν ἀναλύοντες διὰ μηχανικῶν καὶ φυσικῶν μέσων, τοῦτέστιν ἀνατέμνοντες, βλέπομεν, ὅτι συνίσταται ἐξ ἐτέρων μορίων ἀπλουστέρων καὶ ἀνομοίων. Διαμελίζοντες λ. χ. τὸν στόμαχον, βλέπομεν ὅτι συνίσταται ἐκ τινων στιβάδων ἢ στρωμάτων, οἷον τοῦ βλενογόνου ὕμενος καὶ τοῦ μυώδους καὶ τοῦ περιτοναϊκοῦ ἐπενδύματος, καὶ πρὸς τούτοις ἐκ κυτταρώδους ἰστοῦ, ἐξ αἰμοφόρων ἀγγείων καὶ λεμφοφόρων, ἐκ νεύρων καὶ καθεξῆς. Τοιοῦτόν τινα διαμελισμὸν ἐπεκτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὄργανα, τὸ ἥπαρ, τὴν καρδίαν, τοὺς μῦς, τὰ ὀστά, κτλ. βλέπομεν, ὅτι πόσον τι στοιχείων ἀναφαίνονται ὡς συνθετικὰ μέρη ἀπάντων αὐτῶν, ἕτερα δὲ πάλιν ἀνευρίσκονται μόνον ἐν τισι τῶν ὀργάνων νεύρα, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἀγγεῖα καὶ κυτταρώδης ἰστὸς ἀναφαίνονται σχεδὸν ἀπανταχοῦ καὶ συνέχονται μάλιστα μετ' ἀλλήλων εἰς ἓν σύστημα ἀδιάκοπον, ἐνῷ λίπος, ὀστίνη οὐσία, χόνδρος, κτλ. ἀνευρίσκονται μόνον ἐν τισι τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, ἥτις ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐρευναν καὶ ἀγεύρεσιν καὶ τὸν ὀρισμὸν τῶν μορίων αὐ-

τῶν, ἅτινα εἰσέρχονται ὡς συστατικὰ τῶν διαφορῶν ὀργάνων, καὶ ἅπερ, καθὼς ὅμοια, ἀπεκλήθησαν καὶ ὁμοιομερείαι, ὀνομάζεται γενικὴ Ἀνατομία. Ἐπειδὴ δὲ τὰ συνθετικὰ ταῦτα μέρη τῶν ὀργάνων ὀνομάζονται καὶ ἱστοί, διὰ τοῦτο ἡ Γενικὴ Ἀνατομία καλεῖται καὶ ἱστολογία.

Κύριοι! ἀνέκαθεν ἐπροσπάθησαν οἱ Φυσιολόγοι νὰ ἐξακριβώσωσιν ἐκ τίνων στοιχείων συνίσταται ἕκαστον ὄργανον. Διὸ καὶ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀναξάγору καὶ Δημοκρίτου, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Γαληνοῦ ἀπαντῶμεν τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους καὶ ἀνατόμους ἀγωνιζομένους νὰ διαιρέσωσι τὸν ἐμψυχον ὀργανισμόν εἰς ποσὸν ἀπλῶν καὶ ὁμοίων μορίων, ἐξ ὧν συναπαρτίζονται τὰ διάφορα ὄργανα. Ἀλλ' ἂν καὶ ὡς ἐξ ἐνστίγματος ἡ βαθύνοος ἐκείνη τῶν προπατόρων ἡμῶν γενεὰ ἐμάντευσε τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων, δὲν ἐδυνήθη ὁμοίως καὶ ἐμπράκτως νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὰ ὄργανα τοῦ σώματος σύγκεινται ἐξ ὁμάδος τινὸς ὁμοιομερειῶν καὶ φυσικῶς ἀδύνατον ἦν νὰ διαπράξῃσι τοῦτο, διότι ἔλλειπον τὰ σημερινὰ καὶ πάγκοινα βοηθήματα, ἔλλειπον δηλαδὴ τὰ ὀπτικά ἐργαλεῖα, δι' ὧν χιλιοπλασιάζεται τὸ μέγεθος τῶν σωμάτων καὶ ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἡ ἐσωτερικὴ φύσις αὐτῶν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ εὐτυχὴς ἰδέα, ἥτις ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, παρῆλθεν ἄγονος καὶ στεῖρα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μηχανημάτων ἐκείνων, ἅτινα τὴν σήμερον περιτοιχίζουν καὶ τὸν κοινότερον ἀνατόμον. — Ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τῶν πρώτων Ἑλλήνων φυσιολόγων, οἵτινες ὁμιλοῦσι περὶ ὁμοιομερειῶν τοῦ σώματος ἡμῶν, παρῆλθον χιλιάδες ὅλαι ἐνεκυντῶν μέχρι τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἀνεκαλύφθη τὸ ἀπλόον μικροσκόπιον καὶ ἐφηρμόσθη ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου Μαλπιγγίου καὶ Λουθεγγούκου ἐπὶ τῆς Ἀνατομίας.

Καὶ πρὸ τούτων μὲν συνέγραψε περὶ τὸ 1600 ἔτος ὁ Γαβριὴλ Φαλλόπιος σύγγραμμα περὶ Ἀνατομίας, ἐν ᾧ (de partibus similaribus corporis humani) ἐξέθηκεν ἀνευ συστήματος καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς διαιρέσεως διαφορῶν ἱστούς τοῦ σώματος ἡμῶν ὡς ἀπλοῦς, καὶ ἠγωνίσθη νὰ ἐξηγήσῃ τὰς φυσικὰς αὐτῶν καὶ ζωτικὰς ιδιότητας. Ἀλλὰ τὰ πάντα ἦσαν παρ' αὐτῷ λίαν συγκεχυμένα καὶ ἀτελῆ καὶ νήπια, καθὼς νήπιος ἔτι ἡ μᾶλλον εἰπεῖν νεφελεῶδες σῶμα ἦν καὶ ἡ γενικὴ Ἀνατομία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Διὰ τοῦ Μαλπιγγίου καὶ Λουθεγγούκου, εἰς τῶν ὁποίων τὰ ἔχνη ἐδάδισαν μετὰ μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας ὁ Ρούσχιος, Σβαμμερδάνος, Φοντάνος, Μούης, Λειδερκύνος, Προχάσκας καὶ λοιποὶ, ἠρευνήθησαν διάφορα τμήματα τῆς γενικῆς Ἀνατομίας· ἀλλ' ὁμοίως αἱ ἀνακαλύψεις τούτων ἴσταντο εἰσέτι μεμονωμέναι καὶ δὲν εἶχαν συσφίχθῃ διὰ κοινοῦ τινος συνδεδεμένου, οὐδὲ συναρμολογηθῇ, ὅπως ἀποτελέσωσιν ἐπιστήμην, διότι πολλὰ ἦσαν ἀκόμη τὰ διάμεσα χάσματα. Αἷτιον δ' ἦν, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ Μικροσκοπίου δὲν εἶχε γείνει κοινὴ, καθὼς καὶ τὴν σήμερον ἐτι πολλοῖς φαίνεται τὸ μικροσκόπιον μυστήριον ἀδιόρατον, καὶ προσέτι, διότι πολλὰ ἦσαν τὰ ἀκατέ-

ργαστα τῆς ἱατρικῆς, οἷον ἡ Φυσιολογία, ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἐμβρύου, ἡ συγκριτικὴ Ἀνατομία, ἕως καὶ αὐτὴ ἡ περιγραφικὴ Ἀνατομία, ἡ δὲ προσοχὴ καὶ ἐνέργεια τῶν μνησθέντων ἀνδρῶν κατεκρηματίζετο περισπωμένη μετὰ τὸν τοσούτων πολυπληθῶν καὶ ἑτερογενῶν ἀντικειμένων, ἐν οἷς τὸ πᾶν ἦν ἀνεξερεύνητον, καὶ τὸ πᾶν ἐπαρουσίαζε τῆς καινοφανείας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τὸ ἀκαταμάχητον θέλημα.

Περὶ τὰς ἀρχὰς ὁμοίως τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρξαντο νὰ καλλιεργῶσι τὴν Παθολογικὴν Ἀνατομίαν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ ζητῶσι νὰ ἐξιχνιάσωσι τὴν φύσιν τῶν νόσων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ὑπὸ τὴν ἐνδοξον δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος ἀνέρυσαν τοσοῦτοι διάσημοι νόες, ἀνεφάνη νέος τις ἀνὴρ μόλις εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν, ὅστις ἐπέπρωτο καὶ τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας νὰ ὑπάρξῃ ὁ νομοθέτης, καὶ τηλικούτον ὠθισμόν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, ὥστε αὕτη, ἐξολισθήσασα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ σκολιῶν ἀτραπῶν, ἐνεβλήθη εἰς τὴν εὐθείαν ταύτην λεωφόρον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπὸ τῆς Φυσιολογίας καὶ Παθολογικῆς Ἀνατομίας καὶ τοῦ πειραματισμοῦ περιτοιχισμένη ἀκάθεκτος φέρεται πρὸς τὸν δυνατόν τῆς τελειοποιήσεώς της βαθμόν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐστὶν ὁ Σαυέριος Βισχάτος. Ἀναγιγνώσκων ποτὲ τὴν φιλοσοφικὴν νοσηγραφίαν τοῦ Πινέλου ἀπήντησε τὴν τολμηρὰν ταύτην διὰ τὴν τότε ἱατρικὴν ἰδέαν· « τί πρὸς τοῦτο, ἔλεγεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἱατρός, ἂν ὁ ἀραχνοειδὴς ὑμῖν, ἡ ὁ ὑπεζωκὸς ὑμῖν τοῦ θώρακος ἡ τὸ περιτόναιον κτλ. κείνται εἰς διαφορᾶς τοῦ σώματος τόπους, ἀφοῦ τοσαύτον παρεμφέρουσι πρὸς ἀλλήλους καθ' ὕψην; Ὅπόταν φλογισθῶσι, πάσχουσι τὰς αὐτὰς καθ' ὕψην ἀλλοιώσεις καὶ τὰς αὐτὰς περὶ τὴν λειτουργίαν διαταρᾶξεις, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ὀφείλουσι ν' ἀναχθῶσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα, καὶ νὰ ἀποτελέσωσι μόνον διαφορὰ γέννη αὐτοῦ, ἀπαραλλάκτως καθὼς καὶ ὁ βλεννογόνος ὑμῖν τοῦ στομάχου καὶ τῆς ῥινὸς καὶ τῆς οὐρήθρας, καθὼς συμφωνοῦντες καθ' ὕψην, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα ἀνάγονται καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν καταλαμβάνονται νόσων. Τὰς ἰδέας ταύτας ἐδράξατο ὁ ὄργων καὶ νεανικὸς νοῦς τοῦ Βισχάτου καὶ ἐμελέτησε κατὰ βάθος· λαβὼν δὲ εἰς χεῖρας τὸ ἀνατομικὸν μαχαίριον καὶ τὸ πείραμα ὡς συμβεβηκόν, καὶ ζῶντας καὶ τεθνεώτας ὀργανισμούς διανοίξας, ἐπλάσε τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν, πλάσμα ὄντως ἀξιάγαστον, ὅπερ οὐχὶ ἀδίκως ἀπληθάντισε τὴν μνήμην τοῦ πλάστου.

Περιστοιχισμένος λοιπὸν ὁ Βισχάτος ὑφ' ἀπάντων τῶν ἐπικουρικῶν μηχανημάτων τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου τῆς ἐαυτοῦ ἐποχῆς, ἀνέλυσε τὸν ὀργανισμόν ἡμῶν, καθάπερ ὁ βοτανικὸς ἀνάλυσι τὸ φυτὸν, καὶ ἀνεύρεν, ὅτι σύγκειται ἐκ πληθῶς τινὸς ὁμολόγων ἱστῶν. Τοὺς ἱστούς δὲ τούτους ἠγωνίσθη καὶ νὰ ὀρίσῃ εἰδικώτερον καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὰς φυσικὰς καὶ ζωτικὰς αὐτῶν ιδιότητας, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ταὶ αὕτη ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ἐκείνων. Καθότι ὁπόταν τις, καθὰ ἔλεγεν ὁ Βισχάτος, γνωρίζῃ τὰς φυσικὰς ιδιότητας καὶ ζωτικὰς ἐνεργείας ἑνὸς ἐκαστοῦ τῶν

ιστών, γνώριση δὲ καὶ ἐκ τίνων ιστῶν σύγκαιται δεδομένον τι ὄργανον, δύναται τότε, ὡς ἐπὶ βάσει εὐδραίας στηριζόμενος καὶ ἀλανθάστου, νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ὅποια τις ἡ λειτουργία τοῦ μνησθέντος ὁργάνου, πῶς ποτε αὕτη συμβαίνει καὶ καθέξῃς, ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὁπόταν γνώριση τις ἐκ τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας, ὅποια τις ἡ καθ' ὑφὴν ἀλλοιώσεις τῶν πνευμόνων ἐπὶ τῆς φλεγμονῆς αὐτῶν εὐχερῶς ἐξηγῇ τὴν γένεσιν τῶν νοσηρῶν φαινομένων τῆς πνευμονίας. Ἐκ τῶν ιδιοτήτων λοιπὸν τῶν ιστῶν τῶν συνθετικῶν ὁργάνου πινός, ἔλεγεν ὁ Βισχάτος, ἐξαρτᾶται ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ τοῦ ὁργάνου, καθὼς ἐκ τῆς ἐλαστικότητος καὶ τοῦ βάρους καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῶν λοιπῶν ιδιοτήτων τῶν μετὰλλων καὶ τῆς συναρμοστικῆς αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἡ τοιαύτη ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τῆς παρ' αὐτῶν συντεθειμένης μηχανῆς.

Κατὰ τὴν θεμελιώδη ταύτην ἰδέαν ἐπεξεργάσθη ὁ εἰρημένος ανατόμος τὴν Ιστολογίαν, καὶ ὡς ἀπλοῦς ιστοὺς περιέγραψεν εἰκοσι καὶ ἓνα τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἐφεξῆς 1) κοτταρώδη ιστὸν 2) ιστὸν τῶν νεύρων τῶν ἐγκεφαλονωτιαίων 3) ιστὸν τῶν γαγγλιακῶν νεύρων 4) ιστὸν τῶν ἀρτηριῶν 5) τῶν φλεβῶν 6) τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, 7) τῶν ἐκδιαπνευστικῶν ἀγγείων 8) τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων καὶ ἀδένων, 9) τῶν ὁστέων, 10) τοῦ μυελοῦ τῶν ὁστέων, 11) τῶν χόνδρων 12) τῶν ἀπνευρώσεων 13) τῶν τενόντοχόνδρων 14) τῶν μυῶν 15) τῶν βλεννογόνων ὑμένων 16) τῶν ὀρρογόνων ὑμένων, 17) τῶν περιαρθρίων ὑμένων, 18) τῶν ἀδένων 19) τοῦ δέρματος 20) τῆς ἐπιδερμίδος 21) καὶ τῶν τριχῶν.

Τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ Βισχάτου ἐξεταζόμενον κατὰ τὰς σημερινὰς ἡμῶν γνώσεις τὰς περὶ ιστῶν ἀναμφιλέκτως ἀποδείκνυται ἐλλειπές καὶ πολλαχού ἐσφαλμένον διότι ἐν αὐτῷ δὲν βλέπομεν π. χ. συναριθμώμενον τὸν ἐλαστικὸν ιστὸν, ἐνῷ ἀπ' ἐτέρου βλέπομεν τὸν Βισχάτον παραδεχόμενον δύο ιστοὺς διὰ τὰ νεῦρα, δύο διὰ τὰ αἰμοφόρα ἀγγεῖα, ἀρτηρίας καὶ φλεβὰς, ὅπερ ἦν ἀπάτη προφανῆς τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἀνατόμου καὶ Φυσιολόγου. Ἡδυνάμεθα μάλιστα χωρὶς δυσκολίας νὰ αὐξήσωμεν τὸν κατάλογον τῶν σφαλμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Βισχάτου. Ἀλλ' αἱ ἀτέλειαι αὗται κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν ὀφείλομεν πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἀτέλειαι τοιαῦται παρακολουθοῦσιν ἀπάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις δύναται τις μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἀδύνατον οἱ μεγάλοι ἄνδρες νὰ μὴ σφάλωσι, καθότι ὁ ἰσχυρὸς αὐτῶν νοῦς παρασύρει αὐτοὺς πολλάκις, καθὼς ὁ θυμοειδὴς ἵππος συμπαρασύρει τὸν ἀναβάτην, ὁπόταν ἀκράτητος « θῆη κροαίνων διὰ πεδίον. »

Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀτελείας ταύτας ἤθελεν ἐπανορθώσει ὁ πητὴρ τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, ἐὰν μολις τριακοντούτῃ δὲν ἐθέριζεν αὐτὸν τὸ φθονερὸν δρέπανον τοῦ θανάτου καὶ ἐπεσεν ὁ μάρτυς τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπιμόχθων αὐτοῦ ἔργων, ὡς ὁ λοκατύωμα ἐαυτὸν προσενεγκὼν εἰς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἐν τῇ ἀνθρωπῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Ἀδύνατον εἶναι, Κύριοι, διαβάινων τις τὴν οὐδὴν τοῦ κιγγλι-

διωτοῦ περιβόλου τῆς ἱατρικῆς τῶν Παρισίων Σχολῆς, νὰ μὴ καταληφθῇ καὶ ἄκων ὑπὸ εὐλαθείας πρὸς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Βισχάτου τὸν ἀνεγνηγεμένον ἐκεῖ πρὸς ἀριστερὰν ἀνιόντι, καὶ νὰ μὴ κλίνη τὸ γόνυ ἐμπροσθεν τῶν ἡμιπνευγμένων χειλέων αὐτοῦ, ἀπ' ὧν φαίνεται ὡτὰν νὰ προχέται ἀκόμη τὸ ἄρθρον ρεῦμα τῆς ἀνδρικῆς ἐκείνης εὐγλωττίας τοῦ συγγραφέως « περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. »

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κατόρθωμα τοῦ Βισχάτου ἦν, ὅτι ἠνέφξε τὸν δρόμον, ἐφ' οὗ ὤφειλον νὰ βαδίσωσιν οἱ μεταγενέστεροι καὶ μάλιστα οἱ γερμανοὶ φυσιολόγοι καὶ Ἀνατόμοι.

Τὸν πρῶτον ὠθισμὸν πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς Ἀνατομίας ἔδωκεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ πρὸ δύο ἐτῶν ἀποθανὼν Βάλθερς, ὁ τῆς χειρουργικῆς καθηγητῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου καὶ διδάσκαλος ἡμῶν. Χειρουργὸς μὲν ἦν ὁ Βάλθερς, ἀλλ' ἀνῆκεν εἰς τὰς εὐρείας ἐκείνας ἀνθρωπίνους διανοίας, πρὸς ἃς οὐδὲν ἀλλότριον οὐδ' ἀνέρικτον. Ὁ χειρουργὸς οὗτος δι' ὅλων πενήκοντα ἐνιαυτῶν τὸ ἀγλάνισμα τῶν Πανεπιστημίων Λανδσχούτου καὶ Μονάχου, ἐσχολήθη μετ' ἐπιτυχίας μεγάλης περὶ τὴν φυσιολογίαν, καὶ ὅπως ἐξακριβώσῃ καλλίτερον τὰ φυσιολογικὰ ζητήματα, ἐστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν Γενικὴν Ἀνατομίαν, καὶ ἠσθάνθη ταύτης τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην καὶ τὴν μεγίστην ὠφέλειαν. Ὡς δ' ἄνθρωπος ἐμπλεὺς φιλοσοφικοῦ νοῦς καὶ καλλιτέχνης ἀμίμητος περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου, ἐνεφύσησεν εἰς τὴν τότε βασιλεύσαντα φυσικοϊστορικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱατρικὴν τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ πειραματισμοῦ, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐξεκέντησε τὸν ζῆλον τῶν Γερμανῶν πρὸς καλλιέργειαν τῆς καινοφανοῦς ἐπιστήμης καὶ ὁ Νέστορ ἐκεῖνος τῆς ἱατρικῆς « τοῦ καὶ ἀπὸ στόματος γλυκίων μέλιτος ῥέειν αὐδὴ », καὶ πρὸς ὃν ἐπεδαψίλευσεν ἡ εἰμαρμένη τοσαῦτα χαρίσματα, εἶχε καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιζήσας νὰ ἴδῃ, ὅπσον καλοῦς ἐκόμισε τοὺς καρπούς τὸ δένδρον, ὅπερ μετερύττευσεν εἰς τὴν πεφιλημένην αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴν πατρίδα, τὴν καλλίτεκνον Γερμανίαν!

Κατὰ τὸ παράδειγμα λοιπὸν τοῦ Βισχάτου καὶ τὴν προτροπὴν τοῦ Βάλθερου ἤρξαντο οἱ τε Ἀνατόμοι καὶ Φυσιολόγοι νὰ καταγίνωνται συντονώτερον περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν καὶ νὰ ἐπεξεργάζωνται ἀκριβέστερον διάφορα τεμάχια ταύτης οὕτω δὲ παρεσκευάσθη ὕλη καὶ πλείων καὶ ὀρθότερον παρατηρηθεῖσα. Τὸ δὲ 1816 προέβη εἰς τὸ μέσον ὁ Τρεῦιρανός, ὅστις ἀπεπειράθη νὰ χωρήσῃ μακρότερον τοῦ Βισχάτου καὶ τοὺς ιστοὺς τούτου νὰ διαίρῃ εἰς ἀπλούστερα μέρη, εὐδιάγνωστα καὶ εὐρίστα διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Παραδέχθη λοιπὸν ὁ μνησθεὶς συγγραφεὺς τρία εἶδη θεμελιωδῶν καὶ ἀπλῶν συστατικῶν ἀπάντων τῶν ὁργάνων α) οὐσίαν τινὰ ὁμογενῆ καὶ ἀδιάπλαστον β) κυλίνδρους ἢ ἴνας καὶ γ) σφαιρία. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ Τρεῦιρανοῦ καὶ ἡ συστηματοποίησις ἦν πρόωρος, καθότι ἐλλειπον ἀκόμη παρατηρήσεις ἀναμφιλέκτοι καὶ βέλαι. Καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρωμεν τὸν κυττα-

ρώδη ιστόν, περί οὗ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη αὐτὴν τοῦ Τρευϊρανοῦ ἐπρεσβεύοντο ἀντιπρατικώταται δόξαι, οἷον παρά τινων μὲν, ὅτι ὁ κυτταρώδης ιστός ἦν οὐσία ἀμορφος καὶ ἀόριστος, παρ' ἑτέρων δὲ, ὅτι ἦν βλενωδὴς οὐσία ἐπιτηδεύειν νὰ διαπλασθῇ καὶ μεταμορφωθῇ κατὰ πολυειδέστατον τρόπον κτλ.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Τρευϊρανοῦ ἠκολούθησαν καὶ ἕτεροι πολλοὶ μεταξὺ τῶν τε Γερμανῶν καὶ τῶν Γάλλων, ἀλλὰ πάντες διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν ἀπέτυχεν ὁ Τρευϊρανός, ἀπέτυχον καὶ αὐτοὶ, καὶ πολυλαχοῦ μάλιστα ἐξώκειλαν εἰς ιδέας παραδόξους. Καὶ τοιοῦτόν τι πάσχει ὁ ἄνθρωπος, ὁπόταν ποῖν ἢ ἀναγνωρίσῃ καλῶς τὰ καθ' ἑκαστα μέρη, θελήσῃ νὰ περιλάβῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ ὅλον. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Ὅκεν ἰδὼν, ὅτι τὰ σωματῖα τὰ ἐπιμήκη καὶ κεκοφύρα, τὰ ἐντὸς τῆς γυνῆς τοῦ ἀνθρώπου περιεχόμενα, δεικνύουσιν εἶδος τι αὐθυπόκτου κινήσεως, διὸ καὶ ἀπεκλήθησαν *σπερματοζῶα*, καὶ ὅτι ἐπίσης φυτικαὶ οὐσίαι ἐντὸς ὕδατος σηπόμεναι γεννῶσι παρεγχυματικά ζῶφια, ὠρμήθη ἐκ τῶν φαινομένων τούτων νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι καὶ πάντα τὰ ὑψηλότερον διωργανωμένα ζῶα τε καὶ φυτὰ σύγκεινται ἐκ σμικροτάτων μορίων ἐνζῶων (μονάδων), τὰ ὅποια ἅμα εἰσελθόντα εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐμφύων ἐκείνων ὄντων οἰοῦνται καταπαύονται τοῦ αὐτοτελὸς ζῆν, ἅμα δὲ πάλιν ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὑπ' αὐτῶν συνταθειμένου, ἀνακτῶνται τὴν προτέραν αὐτῶν καὶ ἰδιόρρυθμον ζῶην. Ὁ Δοιλιγγερος, ἕτερος μέγας ἀνατόμος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐκαδόμησαν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐξ αἰμοσφαιρίων, ἅπερ κινούμενα ἐντὸς βραγδῶν ἀρίστων τοῦ παρεγχύματος τῶν ὀργάνων, παρατίθενται ἀλλήλοις, συγκολλῶνται καὶ διαφοροτρόπως μετασχηματιζόμενα ἀποκαθιστάνουσι τὰ διάφορα ὅργανα ἐκλυόμενα δὲ πάλιν ἀπ' ἐκείνων ἀναμειγνύονται μετὰ τοῦ λοιποῦ ἐντὸς τῶν ἀγγείων κυκλοφορουμένου αἵματος. Ὁ Μιχῆρας μάλιστα ἀπέδωκεν εἰς τὰ αἰμοσφαιρία ζῶην ἰδίαν καὶ αὐτεξούσιον κίνησιν, ἕως καὶ αἰσθῆσιν μάλιστα. Ὁ Εὐσίγγερος δὲ προσέτι περαιτέρω παρεδέχθη ὡς πρῶτιστον καὶ ἀπλοῦστατον συστατικὸν τῶν ὀργάνων σωματῶν τὸ σφαιρίον καὶ ἐξήγησε τούτων τὴν γένεσιν νὰ ἐξηγήσῃ οὕτω πως. Ἐκτείνεται, εἶπε, τῇ ὕλῃ τῇ ἀμόρφῳ καὶ πρωτοτύπῳ ἢ δυνάμει τοῦ συστέλλεσθαι καὶ ἢ τοῦ διατελλεσθαι. Αἱ δυνάμεις αὗται ἰσοβαθμῶς μὲν ἐνεργοῦσαι γεννῶσι τὸ σφαιρίον, οὗτινος τὰ διάφορα ἄτομα ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοῦ κέντρου ὑπὸ τῆς διασταλτικῆς δυνάμεως, συγκρατοῦνται ὁμῶς περὶ αὐτὸ ὑπὸ τῆς ἐτέρας δυνάμεως, τῆς ἐφελκυστικῆς ἢ συσπλκτικῆς. Ἐντεινομένης δὲ περισσότερον τῆς διασταλτικῆς δυνάμεως, πρᾶγεται ἐκ τοῦ ὁμογενοῦς σφαιρίου *ἀσκίον* καὶ ὅπου μὲν πολλὰ τινα καὶ ἀπλὰ σφαιρία παράκεινται, συναρμολογοῦνται ἀλλήλοις διὰ τῆς ἐπενεργείας χημικῶν δυνάμεων καὶ οὕτω γεννῶνται ὅσες ὅπου δὲ ἀσκία συναρμολογοῦνται, ἐκεῖ γεννῶνται σωληνες, ἀγγεῖα, κτλ. Οὕτω λοιπὸν ὁ Εὐσίγγερος ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον παρεδέχθη ὡς πρῶτον τύπον

εἶδος τῶν συστατικῶν μορίων τοῦ σώματος τὸ σφαιρίον, ἂν καὶ φαντασιώδης ἢ ἀναπόδεικτος εἴη ἢ ἐξηγήσις τῆς γένεσεως τοῦ σφαιρίου αὐτοῦ.

Τὴν διδασκαλίαν τὴν περὶ τῶν σφαιρίων, ὡς ἀρχετύπων καὶ ἀπλοустάτων συστατικῶν, ἐπλάτυνε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ γάλλος Ρασπάλλης. Ἐδίδαξε δ' οὗτος, ὅτι ἀνεπτυγμένα ὄντα τὰ ἄτομα παριστάνουσιν *ασκία* ἢ *κύτταρα*, ἅτινα ἔχουσιν ἑαυτὸν ζῶην ἰδίαν, καὶ τὴν δυνάμιν τοῦ γεννᾶν ἐντὸς αὐτῶν ἕτερα κύτταρα ὁμοιόμορρα, καὶ ταῦτα πάλιν ἕτερα καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ ἀπείρου. Γεννῶνται δὲ κατὰ πρῶτον σφαιρία δίκην σφαιροσφαιρίων ἐλαίου, ἅτινα ἐντὸς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι σχῆμα σφαιρικόν καὶ ἐλθόντα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐκμυζῶσιν αἷον. Εἰς τὸ μετέπειτα δ' ἐνοῦνται τὰ σφαιρία μετ' ἀναργάνων βάσεων (τιτάνου, μαγνησίας κτλ.) καὶ τότε ἀρχονται νὰ διαιρῶνται εἰς κύτος καὶ εἰς βουσσὴν τινα οὐσίαν ἐμπεριεχομένην τῷ κύτει. Καὶ τὸ μὲν κύτος κατὰ τὴν πρῶτην ἐποχὴν τῆς γένεσεως αὐτοῦ φαίνεται ἀνίσον, πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι τὸ κύτος σύγκειται ἐκ κόκκων, οἵτινες εἰσι διατεταγμένοι σπειροειδῶς περὶ τὸν νοητὸν ἄξονα τοῦ κυττάρου. ἔχει δὲ τὸ κύτος τὴν δυνάμιν τοῦ ἐκμυζᾶν ὕγρὰ καὶ αἶρα καὶ ἐκπέμπειν ἢ ἀποκρίνειν τοιαῦτα. Παράβλλει δ' ὁ Ρασπάλλης τὰ κύτταρα ταῦτα ἢ ἀσκία πρὸς κρύσταλλα ἀρχέγονα, τοιαῦτα δηλαδὴ, οἷα διαπλάσσονται ἐντὸς διαλύσεων χημικῶν οὐσιῶν, κτλ. τὸν δὲ σχηματισμὸν τῶν κυττάρων τούτων ἀποκαλεῖ *κρυστάλλωσιν εἰς ἀσκία*, ἢ *κρυστάλλωσιν ὀργανικὴν crystallisation organique*. Ἐκαστον δὲ κύτταρον ἀπὸ τοῦδε ἐνεργεῖ αὐτεξουσίως, γεννᾷ ἐντὸς αὐτοῦ ἕτερα ὁμοιότυπα, ἐκμυζᾷ ὕλας, ἐκπέμπει τοιαύτας, διαπλάσσεται διαφόρως καὶ συμπαρατάσσεται ἑτέροις δι' ἐφελκυσσεως, καὶ οὕτω πρᾶγεται τὸ ὀργανικὸν βετίλειον. Ἀφικόμενος δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀνέκραζεν ἐν τῇ χαρᾷ αὐτοῦ καὶ τῇ ὑπερηφανείᾳ ὁ γάλλος Φυσιολόγος « δότε μοι κύτταρον δυνάμενον νὰ ἀπὸρροφήσῃ ὕλην καὶ παρασκευάσῃ ἡμῶν ὀργανισμὸν τέλειον καὶ ἐνζῶον » ἀπαραλλάκτως καθὼς ποτε ἀνέκραζεν ὁ Συρακούσιος Ἀρχιμήδης « δός μοι πᾶ στω καὶ τὰν γὰν κινήσω, »

Ἐφίκετο δὲ ὁ Ρασπάλλης εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰρημένης θεωρίας ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀμυλοκυττάρων ἐν τῷ φυτικῷ ὀργανισμῷ καὶ τοῦ λίπους ἐν τῷ ζωϊκῷ σῶματι. Εἶδε δηλονότι, ὅτι τὰ σωληνοειδῆ καὶ ἰνώδη μόρια τῶν φυτῶν γεννῶνται ἐκ κυττάρων, ἅτινα συμπαρατασσόμενα καὶ ἐπιμηκυνόμενα συγκολλῶνται κατὰ τὸν τόπον τῆς ἀμοιβαίας ἐπαφῆς, καὶ οὕτω παριστάνονται τὰ διάφορα ὅργανα τῶν φυτῶν τοιοῦτόν τι παρεδέχθη συμβαῖνον καὶ ἐπὶ τῶν ζῶων. — Αὐτὸν δ' ἠκολούθησεν ἡ αὐτῷ συνεβάδισεν ὁ Αὐτροχέτος, ὅστις ἀναλύσας μικροσκοπικῶς μόρια τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῶων, ἠγωνίσθη νὰ παραβάλλῃ τὴν γένεσιν ἐκτέρων καὶ νὰ ἀποδείξῃ αὐτὴν ὡς παραπλησίαν.

Ἄλλ' οὐδ' ὁ Ρασπάλλης οὐδ' ὁ Αὐτροχέτος ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν γένεσιν τῶν διαφόρων ιστῶν καὶ ἐμπράκτως νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι

ὡς ἀληθῶς γεννῶνται ἅπαντες οἱ ἱστοὶ καὶ μετ' αὐτῶν τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἡμῶν ἐκ σφαιρίων καὶ κυττάρων. Αὐτὸ καὶ ἡ θεωρία αὐτῶν, ὅσον ἄλλως τε καὶ ἂν προσήγγιζε τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἐπέστυρεν ὅσον ἔδει τὴν προσοχὴν τῶν Φυσιολόγων καὶ Ἀνατόμων διότι παρακαίρος ἐφάνετο ἀκόμη ὁ τῶν θεωριῶν σχηματισμὸς, ἅφ' οὗ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κυττάρου ἡ ἱστορία ἦν εἰσέτι ἐντελῶς ἐγνωσμένη, καὶ διότι συνείδον πλέον οἱ Φυσιολόγοι, ὅτι μεγίστη ἐπὶ ἡλθεν ἡ βλάβη εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐκ τῆς παρακαίρου ἐναγκαλίσεως θεωριῶν τε καὶ ὑποθέσεων. Πράγματα, γεγονότα, φαινόμενα ἀληθῶς παρατηρηθέντα καὶ ὀρθῶς ἐξηγηθέντα ἐζήτουν νὰ συμφορήσωσι, τοιαῦτα δὲ ἐπαρουσιάζοντο παμπληθῆ ἐπὶ τοῦ ἀκατεργάστου καὶ ἀπερᾶντου πεδίου τῶν φυσικοῖστορικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ Ἀγγλος Φόβερτος Βράουν, ὁ μέγιστος τῶν καθ' ἡμᾶς Βοτανικῶν, ἀνεκάλυψε ἐν ἔτει 1831 τὸν πυρῆνα ἐντὸς τῶν φυτικῶν κυττάρων, ἀλλ' ὁ Σχλεϊδενος ἀνεγνώρισε τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ὁ εὐφύεστατος ἐκεῖνος καὶ πολυμικρότατος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης. Ἀπέδειξε δὲ ὁλονότι, ὅτι τὸ ὑποστρόγγυλον ἢ ὠοειδὲς σφαίριον τοῦτο, τὸ κεῖμενον ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ κυττάρου, εἶναι κατὰ τινὰ τρόπον τὸ πλαστικὸν ὄργανον τοῦ κυττάρου αὐτοῦ, καθότι αὐτὸ πρῶτον εἰδοποιεῖται (διαπλάσσεται), καὶ ἔπειτα γεννᾶται ἢ κρυσταλλοῦται περὶ τὸν πυρῆνα τὸ κύτος, καὶ ὑγρὸν ἐκμυζῶν εὐρύνεται, ἀναφυσᾶται κτλ. Εἶχον μὲν ἤδη καὶ πρότερον παρατηρήσει τινὲς τῶν φυσιολόγων τοιαῦτόν τι σωματίον ἢ κηλίδα ἐντὸς τῶν αἰμοσφαιρίων, ἀλλὰ δὲν προσήρτησαν εἰς αὐτὸ σημασίαν τινά. Ἀπὸ τοῦδ' ὁμως διεγερθέντες ὑπὸ τοῦ Σχλεϊδένου ἀνιζήτησαν τὸν πυρῆνα ἅπανταχοῦ, καὶ ἀνεκάλυψαν αὐτὸν ἐν τοῖς λεμφοσφαιρίοις, ἐν τοῖς βλεννοσφαιρίοις, τοῖς πνοσφαιρίοις, τοῖς κυττάροις τῆς ἐπιδερμίδος, τῆς μελαγχρωστικῆς οὐσίας, τῶν χόνδρων, τῶν κεντρικῶν μορίων τῶν νεύρων, ἐν καὶ ἐντὸς παθολογικῶν νεοπλασμάτων. Καὶ αὐτὸ ἦν τὸ ὥριον τοῦ θήλειος ἀνεγνώρισθαι ὡς κύτταρον καὶ ἢ βλαστικὴ ἄλως ὡς ὁ πυρῆν.

Πολλοὶ μὲν τῶν Φυσιολόγων ἀπερᾶνθησαν περὶ τῆς μεγάλης ἀνολογίας, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πυρῆνων καὶ κυττάρων τῶν ζώων πρὸς τοὺς πυρῆνας καὶ τὰ κύτταρα τῶν φυτῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἀποδείξῃ συστηματικῶς τὴν ταυτότητα τῆς ἀρχικῆς διαπλάσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων. Ἐνῆκεν οὖν εἰς τὸν ἐκ Βερολίνου Σχουάννον ν' ἀναφυσήσῃ τὸν πέπλον, τὸν ἐπικαλύπταντα τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην διάπλασιν, καὶ ἀνεφύσησεν αὐτὸν ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας καὶ ἐντελείας, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη αὐτὸς ὡς ὁ δεύτερος τῆς γενικῆς Ἀνατομίας πατήρ. Ἐν τῷ πολ-κρότῳ συγγραμμάτι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ εἰς περὶ τῆς ταυτότητος περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ἰ. ἀνέπτυξε μετὰ μεγάλης σαφηνείας καὶ βασιμότητος, συμπαρατιθεῖς ἐκαστοτε καὶ τὴν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀποδείξιν, ὅτι τὰ πᾶν ἐκ κυττάρων καὶ δι' αὐτῶν, καὶ διὰ διαδοχικῆς ἀναλύσεως ἀπεσύνθεσε τὴν ἐνζῶον φύσιν καθ' ὅλα αὐτῆς

τὰ συστήματα καὶ τοὺς ἱστοὺς εἰς κύτταρα καὶ πυρῆνας, καὶ οὕτω κατέδειξεν ἡμῖν, ὅτι ὁ Πλάστης ἐν τῇ ἀπείρῳ σοφίᾳ αὐτοῦ ἠδυνήθη ἐκ τῶν αὐτῶν ἐμμόρφων στοιχείων νὰ σχηματίσῃ καὶ τὴν ἀπλουστάτην ἄλγην καὶ τὴν καλλιανθῆ καμελίαν, καὶ τὸν χαμερπῆ σκώληκα καὶ τὸ ἀριστούργημα τῶν χειρῶν τοῦ τῶν ἀνθρώπου!

Ὁ Σχουάννος διήρπασε τοὺς ἱστοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν εἰς πέντε κλάσεις τὰς ἐφεξῆς 1) εἰς αὐθύπαρκα καὶ μεμονωμένα κύτταρα (λεμφοσφαίρια), αἰμοσφαίρια, βλεννοσφαίρια, πνοσφαίρια) 2) εἰς αὐθύπαρκα μὲν ἀλλὰ μετ' ἀλλήλων συνεχόμενα καὶ ἱστὸν ἀποτελοῦντα κύτταρα (καὶ ἐνταῦθα ἀνήγαγε τὴν ἐπιδερμίδα καὶ τὰ καλούμενα κεράτινα πλάσματα, τὴν μελαγχρωστικὴν οὐσίαν καὶ τὸν κρυσταλλώδη φακὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ) 3) εἰς κύτταρα, ἐφ' ὧν μόνον οἱ τοῖχοι συναυξοῦνται καὶ συγχωνεύονται, οἷον χόνδροι, ὀστοὺν καὶ ὀδόντες 4) εἰς κύτταρα παρατείνόμενα εἰς ἴνας, οἷον ἱστὸς κυτταρώδης, ἱστὸς τερόντων καὶ ἱστὸς ἐλαστικὸς, καὶ 5) εἰς κύτταρα, παρ' οἷς καὶ οἱ τοῖχοι συγχωνεύονται καὶ τὰ κοῖλα τῶν κυττάρων συγκοινωνοῦσι καὶ οὕτως ἀποτελοῦνται σωλῆνες συνεχεῖς, καὶ τοιαῦτά εἰσι μὲν, νεῦρα, τριχοειδῆ κτλ. Μετὰ δὲ τὸν Σχουάννον ἐτροποποίησαν ἄλλοι ἄλλως τὰς διαιρέσεις καὶ τὰς συστηματοποιήσεις τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας, ἐκαστος κατὰ τὸ δοκοῦν ἢ τὰς προεσχηματισμένας ιδέας.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Σχουάννου, ἴσως δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας δόξα, ἡ στεφανώσασα τὸν ἀνδρα, παρώτρυνον πολλοὺς τῶν Ἀνατόμων καὶ Φυσιολόγων νὰ ἐπιδοθῶσι μετὰ πλειοτέρου ζήλου καὶ πλειοτέρας ἐπιμονῆς πρὸς τὰς μικροσκοπικὰς ἐρεῖνας, καὶ τοσοῦτον γενικὴ τὴν σήμερον κατέστη ἡ περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν σπουδὴ ἐν Γερμανίᾳ πρὸ πάντων, ὥστε καθὼς ὁ Ασινίικος ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ἄνευ ἐπικρούσεως καὶ στηθοσκοπίου δὲν ἤθελε νὰ ἐπαγγέλληται τὸν ἱατρὸν, οὕτω καὶ ἄνευ γνώσεως τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας δὲν τολμᾶσι τὴν σήμερον ν' ἀποκαλέσωσιν ἑαυτοὺς ἐπιστήμονας ἱατροὺς οἱ περὶ τὴν ἱατρικὴν ἀσχολούμενοι.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων διακρίθησαν ὡς πρωταγωνισταὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς γενικῆς Ἀνατομίας ὁ Οὐάλεντινος, Ἐνλιος, Οὐάγνερ, Βισχόφφιος, Κοιλίκερ, Γέρβερ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐξ ὧν ἐκαστος διέπρεψε μάλιστα περὶ τὴν ἐρευναν ἐνός τινος κλάδου. Οὕτως ὁ μὲν Οὐάλεντινος θεωρεῖται ὡς ὁ τὰ πλείστα δικπραξάμενος περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν τῶν νεύρων, ὁ δὲ Ἐνλιος ὡς ὁ τὰ μάλιστα διευκρινίσας τὰ περὶ τῶν βλεννογόνων ὑμῶνων καὶ τῆς ἐπιδερμίδος, ὁ δὲ Οὐάγνερ ὡς ὁ κάλλιστα ἐξακριβώσας τὰ κατὰ τὸ αἷμα, ὁ Βισχόφφιος τὰ κατὰ τὴν ἐμβρυολογίαν, ὁ Κοιλίκερ τὰ κατὰ τὴν κατασκευὴν πολλῶν σπληγγῶν καὶ ὡς ὁ τὴν μικροσκοπικὴν ἀνατομίαν ἀπαραίτητον μῦθον τῆς περιγραφικῆς Ἀνατομίας καταστήσας κτλ.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξεθέσαμεν, ὅποια τις ἡ Γενικὴ Ἀνατομία, ὅποιον τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, πόθεν παρεκινήθησαν οἱ ἱατροὶ νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν

ἐπιστήμην ταύτην, καὶ ὅποια ἡ ὁδὸς, ἐφ' ἧς ἐβάδι-
σαν, μέχρις οὗ διαπλάσσωσιν αὐτήν. Καὶ εἶδομεν
μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ὡς ἐξ ἐνστίγματος ἐκάντευσαν οἱ
ἀρχαῖοι προπάτορες ἡμῶν τὴν σύνθεσιν τῶν σώμα-
των ἐξ αὐτῶν ἢ μονάδων, ἂν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡ-
μῶν ἀπεδείχθη ἐμπράκτως ὡς ἀληθὴς ἡ ἰδέα τοῦ
Ἀναζαγόρου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Ἑπικουρίων.

Ἰπολείπεται δὲ τώρα, κύριοι, νὰ ἐκθέσωμεν καὶ
κατὰ πόσον εἰσὶν ἀναγκαῖαι αἱ Ἀνατομικαὶ γνώσεις
πρὸς ἐξίσχλησιν τῆς Ἰατρικῆς. Βέβαιον μὲν εἴμεθα,
ὅτι ἕκαστος ὑμῶν ἐστὶ πεπεισμένος περὶ τῆς ἀναγ-
κασιότητος τούτων. Ἐδέχεται ὅμως νὰ μὴν ἔχωσιν τι-
νες καθαρὰν συνειδήσιν τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀνα-
τομικῶν γνώσεων, καὶ πρὸς τούτους ἀπευθυνόμεθα
τώρα, καὶ θέλομεν νομίσει ἡμεῖς αὐτοὺς εὐτυχεῖς, ἐάν
δυνήθωμεν νὰ ἐκκαύσωμεν τὸν πρὸς τὴν Ἀνατομίαν
ζῆλον αὐτῶν!

Τῆς Ἰατρικῆς τελικὸν ἀντικείμενον καὶ σκοπὸς εἶ-
ναι ἡ διακρήστις τῆς υγείας τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐ-
πανόρθωσις αὐτῆς, ἐάν ποτε διαταραχθῇ. Ἀλλὰ τὸ
σῶμα τοῦτο, οὗτινος τὴν κατὰ φύσιν πορείαν προτι-
θέμεθα νὰ διαπραξώμεν, εἶναι ἄθροισμα πολλῶν ὁρ-
γάνων, ὧν ἕκαστον εἶναι ἄλλως ἄλλαχού διωργανω-
μένον, καὶ ὧν ἕκαστον φέρει δυνάμεις ἰδιαιτέρας, ὧν
περ' ἀπασθῶν ἡ ἀρμονικὴ συνέργεια καὶ ἀλληλεπίδρα-
σις ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μουσικὴν τῆς ζωῆς
= τὴν υγείαν. Ἀνάγκη λοιπὸν πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν
νὰ διορθώσωμεν τὴν διαταραχθεῖσαν υγείαν, αὐτὸ τὸ
τελικὸν ἐξαγόμενον τῆς παραχρόδου ἀλληλεπίδρα-
σεως πολυκρίθμων ὁργάνων, ἀνάγκη πᾶσα, λέγω, νὰ
γνωρίσωμεν πρότερον, ὅποσα καὶ ὅποια τὰ ὅργανα
ταῦτα τὰ τοῦ σώματος ἀπαρτιστικά· ἀνάγκη νὰ
παρακαλουθήσωμεν αὐτῶν τὴν πρώτην ἀρχὴν, τὴν
διάπλασιν, τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας, τὴν ἐπίδρασιν
ἐπὶ τὰ λοιπὰ, τὴν πάθησιν ὑπ' ἐκείνων, ἀνάγκη νὰ
καταλάβωμεν τὴν σημαντικότητά ἐκάστου, τὸ οὐ-
σιώδες ἢ ἐπουσιώδες τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἐν ἐνὶ λό-
γῳ, ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἐρευνήσωμεν ἀπάσας τὰς ὑλι-
κὰς σχέσεις τῶν ὁργάνων, νὰ λάβωμεν αὐτῶν ἐπί-
γνωσιν καὶ συνειδήσιν καθαρὰν, διὰ νὰ δυνήθωμεν ἀ-
πταιστικῶς νὰ ἐννοήσωμεν, τίνι τρόπῳ ἀλλοιοῦνται
καί, ἀπ' αὐτῶν ἀλλοιωθέντα, τίνι τρόπῳ καταδηλοῦσι
τὴν πάθησιν αὐτῶν διὰ τῶν παθολογικῶν συμπτω-
μάτων, τὰ ὅποια ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, δὲν εἶναι τί-
ποτε ἄλλο, εἰμὴ αὐτὰ τὰ παραμορφωθέντα φυσιολογι-
κὰ φαινόμενα. Τοῦτο δὲ κατορθώμεν διὰ τῆς ἐνδελε-
χοῦς σπουδῆς καὶ τῆς ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβεστεράς γνώ-
σεως τῆς Ἀνατομίας, ὑπὸ τὴν τριπλὴν αὐτῆς μορ-
φήν, ὡς γενικῆς, εἰδικῆς καὶ παθολογικῆς. Πρόκει-
ται π. χ. νὰ ἐννοήσωμεν τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς τῶν
πνευμόνων διαταράξεως, ἣν περ' ἀποκαλοῦσιν οἱ Πα-
θολόγοι πνευμονίαν, ἀδύνατον νὰ καταλάβωμεν πῶς
γεννᾶται ὁ βῆξ ὁ καταπύχων τὸν ἀσθενῆ, ἡ δύσ-
πνοια ἢ ἐμβάλλουσα αὐτὸν εἰς ἀπελπισίαν, πῶς γεν-
νῶνται τὰ ἐκ τῆς στηθοσκοπίας φαινόμενα, ὁ συμ-
παθητικὸς ἔμετος κτλ. ἐάν δὲν γνωρίζωμεν πρότε-
ρον ἐκ τῆς ἀνατομίας ἀκριδῶς τί ἐστὶ πνεῦμων, ποῦ
κεῖται, ὅποια ἡ λεπτοτέρα αὐτοῦ κατασκευὴ, ὅποιον

μόριον αὐτοῦ πᾶσχει, ποία ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τοῦ
πνευμογαστρικοῦ νεύρου, ποία ἡ Ἀνατομικὴ σχέσις
πρὸς τὴν καρδίαν, πῶς ποτε ἀλλοιώσις τῶν πνευμό-
νων ἐπιδρά ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ὅποια
ἡ σχέσις πρὸς τὸν στόμαχον, τὸ ἥπαρ, τὸ διάφραγ-
μα καὶ καθέξῃς. — Ἐάν δὲν γνωρίζωμεν ὅποια ἡ ἀ-
νατομικὴ σχέσις τῶν κατὰ τὴν μήτραν μορίων, ὅ-
ποια ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, πῶθεν ἐξέρχεται ἡ λει-
τοργία, ἂν ἐκ τῶν γαγγλιακῶν νεύρων, ἢ τῶν ἐγ-
κεφαλοπιαίων ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων συνάμα, ὅποια ἡ
κατασκευὴ καὶ διάταξις καὶ συγκοινωνία τῶν τῆς μή-
τρας ἀγγείων κτλ. ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν τὸν
μηχανισμόν τοῦ τόκου, νὰ διαγνώσωμεν ἀσφαλῶς
νόσον τινὰ τῆς μήτρας καὶ νὰ καταλάβωμεν, πῶς
ποτε γέννῶνται τὰ πολυειδέστατα ἐκεῖνα φαινόμενα,
ἀπερ' καλοῦσιν οἱ Παθολόγοι ὑστερισμόν, καὶ τὰ ὅ-
ποια, ἄστατα καὶ ἀπατηλὰ ὄντα, δύνανται νὰ ὑπο-
δυθῶσι τὸ μορμολύκειον τῶν πολυειδεστάτων νόσων
τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου μυελοῦ.

Πρόκειται νὰ ἐννοήσωμεν πῶς γεννῶνται αἱ κήλαι;
Ἀδύνατον εἶναι νὰ κατορθώσωμεν τοῦτο, ἐάν δὲν
γνωρίζωμεν ἐκ τῆς Ἀνατομίας πῶς ἐστὶ κατασκευα-
σμένος ὁ βουδωνικός καλούμενος σπλήν, ὅποια ἡ
σχέσις τοῦ περιτοναίου πρὸς αὐτόν, τῆς ὑπογαστρι-
κῆς ἀρτηρίας καὶ φλεβῆς ἡ διαδρομὴ κτλ. καὶ ἐπο-
μένως ἀδύνατον νὰ ἐπιφέρωμεν τὴν προσήκουσαν थे-
ραπείαν τῶν καθεργμένων ἐντέρων, ἥτις δὴ ἐστὶν ὁ
τελικὸς σκοπὸς τῆς ἰατρικῆς ἡμῶν ἐνεργείας.

Ἐλάδομεν, κύριοι, ἀνὰ ἐν παράδειγμα ἐκ τῶν
τριῶν μεγάλων καὶ πρακτικῶν τῆς ἰατρικῆς κλάδων,
τῆς ἐσωτερικῆς Ἰατρικῆς, τῆς Χειρουργικῆς καὶ τῆς
Μαιευτικῆς, διὰ νὰ καταστήσωμεν ὀφθαλμοφανῆ τὴν
σπουδαιότητα τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων. Ἀλλ' ἄ-
νευ κόπου τινὸς ἡδυνάμεθα νὰ διέλθωμεν καὶ ἐνα
ἕκαστον τῶν λοιπῶν, ν' ἀντιζητήσωμεν αὐτὸν πρὸς
τὴν Ἀνατομίαν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἐξάρτησιν
ἀπ' ἐκείνου. Παραλείποντες δὲ τοὺς λοιποὺς ἀρκού-
μεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν Φυσιολογίαν καὶ τὴν Παθο-
λογικὴν ἀνατομίαν. Πρόκειται νὰ ἐννοήσωμεν τὴν
Φυσιολογίαν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος; Ἀνάγκη
ἀπαραίτητος νὰ γνωρίζωμεν τὴν κατασκευὴν τῆς
καρδίας μέχρι τῶν λεπτοφυσειστάτων αὐτῆς λεπτο-
μερειῶν, κόλπους, θαλάμους, στόμια, βαλβίδας καὶ
καὶ μὺς, θέσιν καὶ ἐξιν καὶ ποιότητα αὐτῶν, ἀνάγκη
νὰ γνωρίζωμεν τὴν κατασκευὴν καὶ διαδρομὴν καὶ
τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῶν ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν,
αἶον ἐλαστικότητα, συστολικότητα κτλ. ἀνάγκη νὰ
γνωρίζωμεν τὰς συγκοινωνίας τῶν ἀγγείων πρὸς ἄλ-
ληλα, τὴν ἀνατομικὴν σχέσιν τῶν τριχοειδῶν πρὸς
τὰς ἀρτηρίας καὶ φλέβας, αὐτὴν τὴν ποιότητα τοῦ
αἵματος καὶ τὸσαῦτα ἄλλα, ἅτινα ν' ἀπαριθμήσω-
μεν πάντα ἤθελε πολὺ μακρὰν ἡμᾶς παρασύρει ὁ
λόγος.

Πρόκειται νὰ ἐννοήσωμεν τὰς ἀλλοιώσεις αὐτοῦ
τοῦ ἰδίου ὁργάνου, ἡγουν τὴν παθολογικὴν ἀνατομίαν
τῆς καρδίας; — Καὶ τότε πάλιν ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν
ἐντετυπωμένην εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ἀκριβεστάτην
γνώσιν τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τῆς καρδίας,

διὰ τὰ ἀναφέρωμεν πρὸς αὐτήν, ὡς πρὸς ὄρον συγκρίσεως, τὰς ἐνδεχομένας ἀλλοιώσεις, ἵνα μὴ ἀπατώμεθα παραδεχόμενοι ἀλλοιώσεις, ὅπου δὲν ὦσι τοιαῦται, μηδὲ παρατρέχομεν ὑπαρχούσας. — Γεννᾶται τις νευραλγία ἢ παράλυσις; Θέλετε νὰ ἐξηγήσητε τὸν μηχανισμόν αὐτῶν, τὴν ἑδραν καὶ τὴν ἀρχήν, εἰμὴ τὴν φύσιν; Εἰς τὴν Ἀνατομίαν πρέπει νὰ ἀναδράμῃτε ὅπως μάλιστα παρ' αὐτῆς τὰ ἀλλοῦντα ἢ παράλυτα νεῦρα πόθεν ἐκφύονται, μετὰ τίνων συγκοινωνοῦσι, πρὸς τίνα ὄργανα διανέμονται, πῶς ποτε ἀπολήγουσι κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τίνες οἱ νόμοι τῆς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ὅταν μάλιστα ταῦτα, δὲν θέλετε τότε, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν, ἐπὶ πάσης νευραλγίας ἀδιακρίτως χωρήσει πρὸς διατομὴν τῶν νεύρων τῶν ἀλλοῦντων, καθότι ἡ ἀνατομία θέλει ὑμᾶς διδάξει, ὅτι ἕκαστον νεῦρον, καθ' οἷονδ' ἥποτε σημεῖον τῆς ἐαυτοῦ τροχιάς ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἀναφύσεως μέχρι τῆς περιφερικῆς ἀπολήξεως καὶ ἂν ἐρεθισθῇ, ἀλγεῖ, καὶ τὸ ἄλγος γίνεται αἰσθητὸν πάντοτε σχεδὸν κατὰ τὴν περιφερικὴν ἀπόληξιν τοῦ νεύρου, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐπομένως διατέμνοντες τὸ περιφερικὸν μόνον πέρας αὐτοῦ τρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ προσθίσωμεν κακὸν ἐπὶ κακοῦ καὶ βάσανον ἐπὶ βασάνου εἰς τὸν ταλαίπωρον ἄρρώστον, ὅστις πρὸς ἡμᾶς βαρυαλγῶν ἀπενίξει ἀνακούφισιν, εἰμὴ τελαίαν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν ἐξαιτούμενος.

Θέλετε νὰ ἐννοήσῃτε τὴν ἐνέργειαν τῶν φαρμάκων, τῶν ἐργαλείων αὐτῶν ἕως τῶν θεραπευτικῶν; Συλλογισθῆτε, τί εἰσι τὰ φάρμακα. — Εἶναι σώματα φυσικὰ, ἅτινα ἐφαρμοζόμενα ἐπὶ τινος σημείου τοῦ ὁργανισμοῦ ἐνεργῶσι κατὰ φυσικὴν ἢ χημικὴν τῶν τρόπων, ἡγοῦν διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῶν καὶ χημικῶν ιδιοτήτων, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τοῦ στομάχου ἢ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος, δι' αὐτῶν δὲ εἰσδύουσιν εἰς τὸν λοιπὸν ὁργανισμόν καὶ τροποποιοῦσιν ἐκεῖνον ἐπὶ τὸ ἐτεροειδέστατον. Ὅπως λάβητε λοιπὸν συνείδησιν καθαρὰν τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων πῶς τοπικῶν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίζητε ἐκ προσομίμων, πῶς ποτε ἔχη κατὰ φύσιν ὁ βλεννογόνος ὑμὴν τῶν ἐντέρων καὶ τὸ ἐξωτερικὸν δῆμα, ὅποια αὐτῶν αἱ φυσικαὶ ιδιότητες καὶ ζωτικαὶ ἐνέργειαι, καὶ τότε μόνον δύνασθε μετ' ἀσφαλείας νὰ κρίνητε τὴν ὑπὸ τῶν φαρμάκων ἐπιφερομένην τοπικὴν ἀλλοίωσιν. Ἐπίσης δὲ καὶ ὅπως γνωρίσητε, πῶς ποτε τροποποιεῖται ὑπὸ τῶν φαρμάκων γενικῶς ἡ σίκανομία τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίζητε ὅσον ἐνδέχεται ἐντελέστερον, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ φυσικῇ καὶ λογικῇ καταστάσει· τοῦτο δὲ διδάσκει ἡμᾶς ἡ Ἀνατομία, ἥτις τὴν σήμερον συνεφυράθη μετὰ τῆς Φυσιολογίας.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, ὅσα εἶπομέν, ἐννοήσατε ἄρκούντως βέβαια, ὅτι τῆς Ἀνατομίας ἡ γνῶσις εἶναι ἀπαραίτητος, ὡς οὐδὲν ἄλλο, πρὸς τελεσφόρον ἐκμάθησιν τῆς Ἰατρικῆς καὶ πρὸς ἐπιτυχὴ ἐξάσκησιν ταύτης.

ὑπῆρξαν μὲν τῶν ἱατρῶν πολλοὶ καὶ διάσημοι, οἵτινες ἐξήτησαν νὰ καταδιδάσῃσι πᾶν ἀξίαν τῆς Ἀνατομίας, λέγοντες, ὅτι καὶ ἀνευ αὐτῆς δύναται

τις νὰ γένηται δόκιμος ἱατρός. Μεταξὺ δὲ τούτων ἀναφέρω τὸν Στάλλιον ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, ὡς ἄνδρα γνωστότατον κατὰ τὴν ἐπιστήμην. Οἱ τοιοῦτοι παρέβαλον τὸν ἱατρὸν πολλάκις πρὸς μουσικόν, τὸν πάσχοντα πρὸς μουσικὸν ὄργανον, τὰ φάρμακα πρὸς τὸ πλῆκτρον καὶ καθεξῆς. Ἀδιάφορον, ἐνθυμοῦμαι λέγοντα τὸν ἐν Μονάχῳ διδάσκαλόν μου Ριγγσῆιον, διὰ τὸν μουσικὸν νὰ γνωρίζῃ πῶς ποτε κατεσκευάσται τὸ μουσικὸν αὐτοῦ ὄργανον, ἀρκεῖ μόνον νὰ γνωρίζῃ νὰ παίζῃ ἁρμονικῶς ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Παγανίνης, ὁ θεσπέσιος ἐκεῖνος λυριστής, δὲν ἐγνώριζε παντάπασιν ἐκ τίνων σύγκειται ἡ λύρα καὶ αἱ χορδαί, οὐδὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς διαδόσεως τῶν τόνων, οὐδ' αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς θεωρίας τοῦ τῶν φωνῶν συνδυασμοῦ, ἃς περ ἐμελέτησαν καὶ ἐξεύρον οἱ Βετχόβεν καὶ οἱ Μοζάρτοι κτλ, καὶ ὅμως ἤξευρεν ὁ δαιμόνιος, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὸ μυστήριον νὰ ἐξελεῖται ἐκ τῆς λύρας αὐτοῦ τόνους, οἵτινες ποτὲ μὲν ἀνέλυον τοὺς περιστώτας εἰς δάκρυα συγκινήσεως, ποτὲ δὲ ἐνέβαλλον αὐτοὺς εἰς τὸν ὄργασμὸν ἐνθουσιασμοῦ παρὰ φόρου. Οἱ τοιαῦτα καὶ παραπλήσια λέγοντες ἀμαρτάνουσι, καὶ μὴ πιστεύετε αὐτούς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μουσικὸν ὄργανον, οὔτε ὁ ἱατρός λυριστής, δὲν εἶναι ἐκεῖνος οἰκοδόμημα, οὔτε ὁ ἱατρός οἰκοδόμος· δὲν εἶναι ἐκεῖνος αἷψυχος ὕλη, οὐδ' ὁ ἱατρός αὐθαίρετος διευθέτης αὐτῆς. Εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου τοσοῦτον ἐντελὲς καὶ πολὺπλοκον, ὥστε ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν αὐτὸ καλῶς, ὅσον ἐνεστι, δὲν δυνάμεθα ἀτιμωρητὶ νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Εἶναι μηχανισμός, ἐνῶ ἐκάστη κίνησις τοῦ ἐλαχίστου τροχοῦ καὶ μοχλοῦ τὸ πᾶν συνταράσσει καὶ βλέπομεν τότε ὅτι στρέφονται οἱ τροχοί, καὶ οἱ μοχλοὶ σαλεύονται ἅπαντες ἀναμίζ, καὶ προστρέβονται καὶ διαρρήγνυνται, καὶ ὁ βάναισος ἱατρός ἐκπεπληγμένος θεωρεῖ τὴν ταραχὴν ἐκείνην κίνησιν, καὶ νομίζει αὐτὴν ὡς τῆς νόσου γέννημα, ἐνῶ τὴν ὑπεκίνητην ἡ βέβηλος χεὶρ αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, κύριοι, καὶ μάλιστα ὁ νοσῶν, εἶναι πέλαγος τρικυμιῶδες καὶ δὲσπλωτον, ἐν ᾧ ἡ ἱατρικὴ ἡμῶν ἐμπειρία λίαν εὐκόλως καταράσσεται κατὰ τῶν σκοπέλων, οἵτινες περικυκλοῦσιν αὐτὴν πανταχόθεν, ἐὰν δὲν ὁδηγῇται ὑπὸ τοῦ φαινοῦ τῆς Ἀνατομικῆς ἀστέρος.

Τὴν ἀνατομίαν πρέπει λοιπὸν νὰ σπουδάζωμεν ὅσον ἐνεστιν ἐντελέστερον, καὶ ὅστις ἐξ ὑμῶν γνωρίζει τὴν Ἀνατομίαν καλῶς, αὐτὸς γνωρίζει τὸ ἥμισυ τῆς ἱατρικῆς καὶ μάλιστα τὸ ἐδραῖον καὶ μόνιμον καὶ ἀσφαλές, ἥτοι τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος, καὶ ἐκεῖνος ἐξ ὑμῶν ἔσται ὁ ἱκανώτερος ἱατρός, ὅστις γένηται ὁ ἱκανώτερος Ἀνατόμος.

Ἄλλ' ἂν ταῦτα δὲν ἐξαρκῶσι νὰ πείσωσιν ὑμᾶς περὶ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων, στρέψατε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Γαλλίαν, τὴν τηλαυγὴ ἐκείνην τῆς ἐπιστήμης λυχνίαν, καὶ παρατηρήσατε τί συμβαίνει ἐπ' αὐτῆς. Ἐκεῖ οἱ φοιτηταί τῆς ἱατρικῆς ἀσχολοῦνται περὶ τὴν Ἀνατομίαν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἐπὶ τῆς σπουδῆς αὐτῶν ἐκεῖ πάντες οἱ διάσημοι τῶν Γάλλων ἱατροί εἰσι μεγάλοι Ἀνατόμοι.

καὶ οἱ πλείστοι αὐτῶν μάλιστα συνέγραψαν περὶ Ἀνατομίας. Ὁ Βελπώρ, ὁ Γενδρίνος (Gendriu), ὁ Βλανδίνος (Blandin), ὁ Κρυβελλιέρος (Kruveilier), ὁ Δουβουά, (Dubois) ὁ Βουέρος (Boyer), ὁ Μαλγαίνης (Malgaigne), ὁ Ἰόβερτος (Iobert), (ὁ νῦν Χειρουργὸς τοῦ Ναπολέοντος) καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ἡσχολήθησαν περὶ τὴν Ἀνατομίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων αὐτῶν, ὡς ἐπὶ βιβρίων ἀκραδάντων, στηρίζαντες ἐαυτοὺς ἀνεβρύχθησαν εἰς τὰς ὑψηλότητας τῆς ἱατρικῆς θέσεως. Ἄν δὲ θέλητε καὶ ἕτερα παραδείγματα, ἀναφέρω ὑμῖν τοὺς ἄγγλους Κωπήρους, Βέλλους καὶ Μαρσχαλούς, τοὺς γερμανοὺς Σοιμτρίγκας, Δοιλιγκέρους, Τειδεμάνας, Μυλλέρους, Ἐνλίους καὶ Ροκιτάνσκους, τοὺς ἰταλοὺς Σκάρπας καὶ Βάκκας καὶ Μασγανίους, οἵτινες διὰ τῆς ἀνατομίας καὶ μόνῃς ἐδείχθησαν τοσοῦτον μεγάλοι καὶ θαυμαστοί.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς ἐὰν ἐξετάσωμεν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι ἀπῆλθεν αἱ ἀναμνηρῶσεις τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν ἐξ ἡλθον ἐξ ἀνατόμων. Ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ὡς ἀνατόμοι παρασκευάσαν τὸν Ἰπποκράτην. Ἡ ἱατρικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς ἀνατομίας ἤρκασε καὶ αὐτὴ καὶ εἰς τοσοῦτον μάλιστα τιμῆς εἶχε φθάσει ἡ ἀνατομία ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ὥστε δὲν ἀπηξίου οὐδ' αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ νὰ συγκαθεζέται μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνατόμων Ἐρασιστράτου καὶ Ἡροφίλου. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνατόμος Γαληνὸς ἐδέσποσε τῆς ἱατρικῆς ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρας αἰῶνας. Ὁ ἀνατόμος Ἀρβέσιος ἐδίδαξε πρῶτος τὴν φυσιολογίαν συστηματικῶς, τὴν δευτέραν ταύτην βάσιν τῆς ἱατρικῆς. Ὁ ἀνατόμος Μοργάνιος ὠδήγησε πρῶτος εἰς τὸν ἀληθῆ δρόμον τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας. Ὁ Ἀλλερος ἦν ἀνατόμος κατ' ἐξοχὴν, ὁ Δοιλιγγέρος, εἰς τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ φυσικοῦ ιστορικοῦ συστήματος τῆς ἱατρικῆς, ἦν ἐκ τῶν μεγίστων ἀνατόμων. Ὁ Αἰκινέκος ὁ πατὴρ τῆς Στηθεσκοπίας ἦν καὶ αὐτὸς ἀνατόμος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, οὐδένα σχεδὸν τῶν ἀληθῶς μεγάλων ἱατρῶν εὐρίσκομεν μὴ ὄντα ἐνταυτῷ καὶ διάσημον ἀνατόμον.

Πῶς ὁμως δύνασθε ἐπωφελῶς νὰ σπουδάσητε τὴν ἀνατομίαν; λέγομεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τῆς συγχνῆς ἐγκύψεως εἰς τὸ πτώμα, διὰ τῆς μελέτης τοῦ πτώματος, διὰ τῆς κατατομῆς τοῦ πτώματος κατὰ πρῶτον διὸ καὶ δὲν πρέπει οὐδεμίαν εὐκαιρίαν νὰ παρατρέχητε, ἥτις σὰς παρέχει τὴν ἐπὶ τοῦ πτώματος ἄσκησιν καὶ μελέτην. Τοιαύτη σπουδὴ δὲν ἀγνοῶ, ὡς περ οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, ὅτι εἶναι καὶ δυσεὔρετος παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀκρότης πάντοτε καὶ πολλὰκις ἐπιμοχθος. Σημειώσατε ὁμως, ὅτι καὶ τῶν πόνων πολλοὺς ἡμῖν τ' ἀγαθ' οἱ θεοί, καὶ καθὼς ἐλεγέ τις τῶν προπατόρων ἡμῶν καὶ λοιπὸν πρέπει νὰ κοπιᾷσῃτε, νὰ μοχθήσητε, ὅσον δύνασθε πλεονέκτερον, τοὺς δύο ἢ τρεῖς χρόνους τῆς σπουδῆς ὑμῶν, ὅπως ἀποφύγητε τὰς ὀδυνηρὰς ἐκείνας τῆς μεταμελείας καὶ τῆς συναιδήσεως δαΐδας, αἵτινες θὰ παρακολουθῶσιν ὑμᾶς ἐκαστοτε καὶ ἀπανταχοῦ τοῦ ἱατρικοῦ ὑμῶν σταδίου, ὅταν διὰ τὴν ἐλλείψιν ἀνατομικῶν γνώσεων ἐμπί-

πτῃτε εἰς ἀπάτας, τὰς κατὰ δυστυχίαν τοσοῦτον συχνὰς ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς πράξεως, καὶ ὡς τρομερὸς αὐρητὸς παρακολουθοῦσας τὰ πρῶτα βήματα τῶν πρακτικῶν ἱατρῶν, ἀπάτας, αἵτινες δὲν βλάπτουσι τὴν περιουσίαν, τὴν δόξαν καὶ τὰ λοιπὰ προὔδα τοῦ κόσμου τούτου πλεονεκτήματα, ἀλλὰ καταστρέφουσι τὸ τιμαλφέστερον ὅ,τι ἂν ἔχη ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ζωὴν αὐτοῦ, τὴν ζωὴν τῶν γονέων, τὴν ζωὴν τῶν συζύγων καὶ τέκνων αὐτοῦ. Ἀποβλέψατε εἰς τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων τούτων καὶ εἰπατέ μοι, ἂν δὲν φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ ἀνυπολόγιστον τὴν εὐθύνην ὁ ἱατρός, ὅστις διὰ μιᾶς ἀγνοίας ἢ ἀπερισκεψίας ἐκσφενδονίζει τὸν κεραυνὸν τῆς καταστροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῶν οἰκογενειῶν, ἐνθα πρὸ μιᾶς στιγμῆς ἐφαίνεται ἰδρυμένον ἔχουσα τὸν θρόνον αὐτῆς ἡ εὐδαιμονία, ὅστις μετατρέπει εἰς δακρυχέοντας ὀφθαλμοὺς ἐκείνους, ἀφ' ὧν πρὸ μιᾶς ὥρας ἤκτινοβόλει ἡ λάμψις ἀνεκκλήτου χαρᾶς, ὅστις διεγείρει γόους καὶ στεναγμοὺς εἰς τὰ στήθη, αἵτινα πρὸ μικροῦ ἐκυματίζοντο ἀπὸ θυμηδίας αἰσθημάτων. Ὅστις ἐξ ὑμῶν, κύριοι, δὲν αἰσθάνεται ἐαυτὸν ἱκανὸν νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς δυσχερείας τῆς ἱατρικῆς, ἃς ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν κάλλιον, καὶ ἃς ἐναγκαλισθῇ ἕτερον κλάδον τῶν ἐπιστημῶν, μὴ συμπαρελκόμενον τοσαύτην εὐθύνην, μὴδ' ἐνσπείροντα τοσαύτας ἀκάνθας εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἐξασκούντος αὐτὸν, μὴδὲ συντέμνοντα τὴν ζωὴν καὶ τῶν ἄλλων μὲν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου· καθότι ἀπεδείχθη διὰ στατιστικῶν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ συντέμνει τὴν ζωὴν τοῦ εὐσυνειδήτου ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἔργον· οἱ ἱατροὶ ἡμεῖς, οἱ προωρισμένοι πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀλλοτρίων παθῶν, δὲν ἰσχύομεν νὰ θεραπεύσωμεν τὰ οἰκτεῖα, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν δὲν ἐκτείνεται πέραν τῶν πενήτην ἑνικαυτῶν!

Ἀλλ' ἃς σπεύσωμεν νὰ εἰπώμεν πρὸς τιμὴν τῆς ἱατρικῆς καὶ πρὸς ἐμψύχωσιν ἡμῶν, ὅτι παρέχει καὶ ἡ ἱατρικὴ ἡδονὰς γλυκυτάτας, ὅσαςκις ὁ ἐπαγγελλόμενος αὐτὴν εἶναι ἐξωπλισμένος διὰ τῶν ἀναγκασιῶν γνώσεων, ἐν αἷς πρωτεύουσιν αἱ ἀνατομικαί. Ἡρώτησέ τις, κύριοι, ἕνα τῶν διασήμων τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφων, κατὰ τί μάλιστα ὁμοιάζει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν θεόν; «κατὰ τὴν εὐεργεσίαν,» ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ εὐεργετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα μᾶλλον τοῦ ἐπιστήμονος ἱατροῦ. Αὐτὸς τὴν ψυχρὸν πατέρα ἀπαδίδει εἰς τὰ λημώττοντα τέκνα· αὐτὸς τὴν ὠδίνουσαν μητέρα καὶ τὸ ἀποσθεννόμενον βρέφος ἀναρπάζει ἐκ τῶν στυγερόων τοῦ θανάτου ὀνύχων· αὐτὸς βλασταμώνει τὰς πληγὰς, ἃς περ ἡ μιὰ χεὶρ τοῦ ἐνὸς διανοίγῃ εἰς τὰ σπείροντα σπλάγγνα τοῦ ἄλλου· αὐτὸς ἐν ἐνὶ λόγῳ, καταγράφει τὰ μυρία στόματα τοῦ θανάτου, τὰ χαίνοντα ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν! Ὁ ἱατρός λοιπὸν δύναται νὰ καταστῇ ὡς ἀληθῶς εὐεργετὴς καὶ νὰ προσεγγίσῃ ὅτι πλεῖστον εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ γέρον Ἰπποκράτης ἐλεγεν ὅτι τὴν σοφίαν (τὴν ἐπιστήμην) μεταφέρει εἰς τὴν ἱατρικὴν, καὶ τὴν ἱατρικὴν εἰς τὴν σοφίαν. Ἰατρός γὰρ ἀνὴρ ἰσοῦσος εἰ. Ναὶ ἰσοῦσος γίνεται, κύριοι,

ὁ ἰατρός! καθότι ὁ μὲν ὕψιστος πλάσσει, ὁ δὲ ἰατρός διατηρεῖ καὶ τελειοποιεῖ καὶ συνεχίζει τὴν πλάσιν, ὁ σάκις κατέχεται ὑπὸ τοῦ ζωοπαράχου δαιμονίου τῆς ἐπιστήμης, καὶ διηρησίνεται ἡ καρδιά αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀναφυκτικῆς τῆς εὐεργεσίας δόξης.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρεκβολῇ ἐναείσαμεν καλὸν νὰ προσθέσωμεν περὶ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων καθ' ὅλου· ταῦτά δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῆς γενικῆς ἀνατομίας, ἥτις εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς εἰδικῆς ἢ περιγραφικῆς.

Ἡ σπουδὴ, κύριοι, τῆς γενικῆς ἀνατομίας εἶναι μὲν καὶ αὕτη ἐπίπονος, ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖ πάλιν τοσούτον, ὅσον ἡ περιγραφικὴ, τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπινων πτωμάτων· αἰρὸν ὁμῶς ἀπκτεῖ, ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, περισσότερον καὶ ἐπιμονὴν μεγαλειτέραν, τὴν δὲ ἀναγκαιάν ὕλην δύναται νὰ παρέξῃ ἡ μὲν καὶ ἡ λοιπὴ ἐνζῶος φύσις. Πρόκειται λ. χ. νὰ ἐξετάσωμεν τί ἐστὶ κυτταρώδης ἰστός, πῶς ποτὲ εἰσι κατισκευασμένοιαι αἱ ἀρτηρίαι, ἐκ τίνων μορίων συνίστανται οἱ βλεννογόνοι ὕμνες, ποῖα τὰ συστατικὰ τῶν ὀστέων καὶ καθελῆς; ἐὰν δὲν ἔχωμεν πρῶχειρον τὸ πτωμα τὸ ἀνθρώπινον, λαμβάνομεν τεμάχια σαρκὸς βοῶν, προβάτων, ἀνατένομεν κόνικλον, βήτηχον, μὺν, περιστερὰν κτλ. καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐξετάζομεν τὴν λεπτοτάτην κατασκευὴν τῶν μυϊκῶν ἰνῶν, τῶν νευρικῶν σωληνίσκων καὶ καθελῆς. Οὐχὶ μόνον ἡ ἐλλείψις προχείρων πτωμάτων παρέπεμψε τοὺς τῆς γενικῆς ἀνατομίας ἐπιζηρητάς πρὸς τοὺς νεκροὺς τῶν ζώων, ἀλλ' εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐπωφελεστέρα εὗρέθη ἡ ἐρευνα τῶν ὀργάνων αὐτῶν πρὸς ἐξακρίδωσιν τῆς ὕψης καὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀργάνων, διὰ τὸ ἀπλούστερον τῆς συνθέσεως. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς βιτράχους, τὰ ἐπωαζόμενα ὡς τῆς ἀλεκτορίδος καὶ τοὺς κόνικλους, ὧν ἄνευ πολλὰ τῆς ἐμβρυολογίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ πλεῖστα θὰ ἔμενον πάντῃ ἀνεξιχνίαστα. Διὸ καὶ συμβουλευόμεν τοὺς μέλλοντας νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν ἀνατομίαν νὰ ἐξασκήσωσιν ἐαυτοὺς περὶ τὴν ἀνατομίαν τῶν ζώων καὶ εἴτα νὰ χωρήσωσι πρὸς τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν τῶν μορίων τοῦ ἀνθρώπου.

Πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς ἀνατομίας ἐργαλεῖον χρήσιμον καὶ οὐ οὐκ ἄνευ ἐστὶ τὸ μικροσκόπιον, δι' οὗ πολλαπλασιάζεται μὲν ἡ ὀξύτης τῶν ὀφθαλμῶν, αὐξάνονται δὲ αἱ διαστάσεις τῶν σμικροτάτων μορίων τῶν σωμάτων· ἐκτὸς δ' αὐτοῦ ἀναγκαῖαί εἰσι χημικαὶ τινες οἰσίαι, οἷον ἀλκάλια, ἄξέα, ἅλατα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δι' ὧν ἀπάντων ἀναλυόμενά τινα τῶν στοιχειωδῶν μορίων οἶονεῖ ἀπογυμνοῦνται τοῦ ἐξωτερικοῦ περιενδύματος αὐτῶν καὶ ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν φύσιν. Τρίτον δὲ βοηθητικὸν μέσον καὶ ἀναγκαιότατον πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς ἀνατομίας εἰσὶ πίνακες, οἵτινες καθιστάνουσιν αἰσθητάς τὰς περιγραφάς καὶ χειραγωγοὺς τὴν φαντασίαν, ἵνα μὴ ἄλλ' ἢ ἀντ' ἄλλων σχηματίζῃ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως ἢ τῆς διδασκαλίας. Διὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους καὶ μέλλοντας ν' ἀσχοληθῶσιν αὐτοὶ εἰς μικροσκοπικῆς ἐρέυνας εἰσὶν οἱ πίνακες ἀναγκαῖοι καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως παραστήλωσιν ἐκάστοτε τὰ ὁρώμενα

διὰ τοῦ μικροσκοπίου πρὸς τὰ ὑπὸ δοκίμων παρατηρητῶν περιγεγραμμένα, καὶ οὕτως ἀποφεύγωσι τὰς ἀπάτας τὰς ὀπτικάς, αἵτινες πολυάριθμοι περιίπτανται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου τοῦ μικροσκοπίου μεταξὺ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ ὑπερῆστατος ἀντικειμένου.

Ὁ δρόμος, κύριοι, ὃν περ θέλομεν ἡμεῖς ἀκολουθήσει κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας, εἶναι ὁ ἐφεξῆς. Ἐπειδὴ ἡ θερινὴ ἐξαμηνία κατὰ τὸ ἐνεστώδες ἔτος ἐστὶ βραχεία, καὶ μόλις θελομεν δυνηθῆναι νὰ παραδώσωμεν 20 καὶ μόνα μαθήματα, βεβιασμένοι εἴμεθα ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοῦ χρόνου νὰ διέλθωμεν ἐν συντόμῳ τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, πρὸς εἰδικωτέραν μελέτην παραπέμποντες εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ παρ' ἡμῶν μεταρραθὲν σύγγραμμα τοῦ Βραύνσου. Θέλομεν δὲ ἀγωνισθῆναι τὰ ἀναγκαιότερα νὰ καταδείξωμεν ὑμῖν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὅπου δὲ ἡ παρασκευὴ ἐστὶ δύσκολος, ἐκεῖ θελομεν προστρέχει εἰς πίνακας μικροσκοπικούς, ἐξ ὧν ἐσμέν ἐκ τῶν οἰκείων ὅσον ἐνεσθὶν ἐρωδιασμένοι καὶ οὕτως ἐλπίζομεν νὰ παράσχωμεν ὑμῖν εἰσαγωγικὴν τινα γνῶσιν καὶ τοῦ μαθήματος τούτου, εἰς τὴν ἰδίαν ἐκάστου ἐπιμέλειαν καταλείποντες ἔπειτα τὴν ἐκτενεστέραν μελέτην.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΑΡΑΓΩ.

—ο—

Δὲν ὑπάρχει ἴσως τόπος καθ' ἧλην τὴν Εὐρώπην ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ Ἀραγῶ νὰ μὴ διεθρυλλήθῃ πολλὰκις. Ναὶ μὲν ἡ παιδεία, μὴ οὐσα πλεόν προνόμιον ευαρίθμων τινῶν, ὡς πάλαι τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου, κατήντησε σήμερον κτήμα κοινόν· διότι καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχός, καὶ ὁ εὐφυής καὶ ὁ ἀφυής, δύναται νὰ μυηθῇ τὰ μυστήρια αὐτῆς. Ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν σοφῶν, ὀλίγους μόνον υἱοθετεῖ ὁ κόσμος, καὶ εἰς ὀλίγους ἀνεγείρει ναοὺς αἰωνίου λατρείας· διότι ὀλίγοι παρερχόμενοι καταλείπουσιν ἵχνη βαθέα καὶ ἀνεξάλειπτα. Εἰς τῶν τελευταίων τούτων τὴν τάξιν ἀνῆκε καὶ ὁ Φραγκίσκος Ἀραγῶ, οὗ τινος ὁ πρό τιμῶν μνηῶν συμβᾶς θάνατος καταλύπησεν οὐ μόνον τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην.

Γεννηθεὶς τὸ 1786 ἔτος, ἐντὶνι κωμοπόλει τῆς Γαλλίας, παρὰ τὰ Πυρηναῖα, ἀνέπτυξε μετὰ τινα ἔτη κλίσειν ἀκατάσχετον πρὸς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ἐπρωτίμα νὰ διδασθῇ τὴν νομικὴν ἢ τὴν διοικητικὴν ἐπιστήμην, αὐτὸς ὁμῶς κατετάχθη εἰς τὸ πολυτεχνικὸν σχολεῖον. Τοσαύτην δὲ κατέβαλεν ἐπιμέλειαν, καὶ τοσούτον ἐπέδωκεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, ὥστε δεκαοκταετῆς ἔτι ὢν καὶ ὑπερτέρων καθ' ὅλα τοὺς συμμαθητὰς αὐτοῦ, ἐστάλη εἰς τὸ ἐν Παρίσις ἀστεροσκοπεῖον, ὅπου ἡσχολήθη εἰς ἐ-